HÖGSTA DOMSTOLENS
DOM

meddelad i Stockholm den 11 mars 2026

Mål nr
B 415-25

PARTER

Klagande

M.V.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat E.Z.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål, grovt brott m.m.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2024-12-12 i mål B 7251-24

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom på det sättet att M.V. döms för brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål enligt 1 § första stycket och 4 § första stycket samt att påföljden bestäms till villkorlig dom och 120 dagsböter om 50 kr.

E.Z. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av M.V. i Högsta domstolen med 1 983 kr. Av beloppet avser 1 586 kr arbete och 396 kr 50 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

M.V. har yrkat att han ska dömas för oaktsamt brott och att påföljden ska lindras.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 3.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. M.V. innehade den 22 augusti 2024 en kniv på allmän plats trots att det inte var befogat.

2. Tingsrätten dömde M.V. för grovt brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål och för ett fall av ringa narkotikabrott till fängelse i fyra månader. Tingsrätten fann utrett att M.V. begått gärningen med uppsåt, att han vid tillfället var påverkad av narkotika samt att kniven förvarats lättillgänglig. Som skäl för att rubricera

Dok.Id 345389

brottet som grovt anförde tingsrätten därutöver att innehavet skett i centrala delar av Mölndal där det rört sig människor. Vid straffmätningen beaktade tingsrätten att M.V. endast var 19 år vid gärningen. Hovrätten har fastställt tingsrättens dom.

3. Högsta domstolen har med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett rörande gärningen och M.V.s uppsåt till denna meddelat prövningstillstånd i fråga om rubricering och påföljd.

Vad målet handlar om

4. Målet rör rubricering och straffmätning vid brott mot knivförbudslagen.

Allmänt om brott mot knivförbudslagen

5. Knivar får inte innehas på allmän plats, inom vissa skolområden eller i fordon på allmän plats. Det gäller dock inte om innehavet med hänsyn till knivens art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat. (Se 1 § knivförbudslagen.)

6. Den som uppsåtligen bryter mot förbudet döms till böter eller fängelse i högst ett år. Om gärningen har begåtts av oaktsamhet döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst två år. I ringa fall utgör gärningen inte brott. (Se 4 §.)

7. Förbudet syftar till att motverka att knivar kommer till användning vid våldsbrott (jfr prop. 1987/88:98 s. 6). Utanför förbudet faller ett sådant innehav av kniv som framstår som rimligt och naturligt i samhället. I förarbetena till lagen uttalas att förbudet bör tillämpas med förnuft och generositet, så att det inte med fog kan uppfattas som ett otillbörligt ingrepp i den personliga sfären (se prop. 1989/90:129 s.12).

Dok.Id 345389

Befogat innehav

8. Innehav av en kniv får som regel anses vara befogat om den behövs för arbete eller fritidsaktiviteter. Detsamma gäller innehav på väg till eller från platsen för sådan verksamhet eller vid hemtransport av en inköpt kniv. Det kan därvid ha betydelse hur kniven förvaras eller är paketerad. (Jfr ”Kniven i handväskan” NJA 2016 s. 30.)

9. Vidare har knivens utformning betydelse för bedömningen av om innehavet är befogat. I de flesta fall måste exempelvis innehav av en mindre fickkniv, av typen pennkniv, godtas. Endast om det föreligger speciella omständigheter som gör att det finns en mera påtaglig risk för att kniven kommer att användas som vapen är innehav av sådana knivar avsedda att omfattas av förbudet. (Se prop. 1989/90:129 s. 21 och ”Multiverktyget” NJA 2023 s. 1052 p. 7.)

Ansvarsfrihet för ringa fall

10. Regeln om ansvarsfrihet i ringa fall är tillämplig då knivinnehavet visserligen inte är befogat men ändå kan anses utgöra en mindre allvarlig överträdelse av förbudet. Ett exempel på en sådan situation är att det rör sig om oaktsamhet som visserligen är straffbar men som måste uppfattas som lindrig (se ”Kniven i handväskan” p. 28).

11. I oaktsamma fall av knivinnehav där det inte föreligger några försvårande omständigheter kan brottet många gånger anses som ringa. En bedömning måste dock göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, och då bör bland annat graden av oaktsamhet beaktas.

Grovt brott

12. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det enligt 4 § tredje stycket särskilt beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där

Dok.Id 345389

det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

13. Omständigheter som talar för att gärningen är av särskilt farlig art kan bland annat vara att gärningsmannen är påverkad av alkohol eller narkotika, ingår i en kriminell gruppering, tidigare visat sig vara beredd att ta till våld eller har vidtagit åtgärder för att kniven ska kunna bäras dold eller vara lätt tillgänglig. Det handlar alltså om förhållanden som typiskt sett är ägnade att påtagligt öka risken för att kniven kommer till brottslig användning. Även platsen för innehavet har betydelse för bedömningen, exempelvis när det handlar om en brottsutsatt plats eller om en plats som är särskilt skyddsvärd. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 25 f.)

Rubricering och bedömning av straffvärde

14. Utgångspunkten för rubricering av en gärning som är att hänföra till ett gradindelat brott är straffbestämmelsens utformning och de intressen som skyddas genom den. När det, som vid grovt brott mot knivförbudslagen, finns kvalifikationsgrunder som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt tar rubriceringen sin utgångspunkt i dessa omständigheter. Det är dock inte nödvändigt att bedöma brottet som grovt när någon av dessa föreligger. Inte heller är det uteslutet att döma för grovt brott i andra fall, men då krävs i princip att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i de särskilda kvalifikationsgrunderna. En samlad bedömning måste alltid göras. (Jfr ”Vinkelslipen” NJA 2024 s. 335 p. 4 och 5.)

15. Det finns ett nära samband mellan gradindelning och straffvärde-bedömning. Det beror på att gradindelningen inte kan göras utan att det sker en värdering av hur allvarlig brottsligheten är. Sambandet är särskilt tydligt

Dok.Id 345389

i de fall där det inte finns några kvalifikationsgrunder angivna eller när dessa är allmänt hållna. (Jfr ”Vinkelslipen” p. 6.)

16. Vid bedömning av straffvärdet av ett brott mot knivförbudslagen ska som en utgångspunkt beaktas den fara som innehavet av kniv inneburit, vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han eller hon haft (jfr 29 kap. 1 § andra stycket brottsbalken).

17. De omständigheter som läggs till grund för bedömningen måste vara täckta av gärningsmannens uppsåt eller, vid oaktsamhetsbrott, av hans eller hennes oaktsamhet. Det är åklagaren som ska bevisa de omständigheter som åberopas som försvårande. Samma beviskrav gäller som normalt tillämpas i brottmål.

Straffskalor och straffmätning

18. Straffskalorna för normalgraden och för grovt brott mot knivförbudslagen skärptes 2022. Syftet var att åstadkomma en höjd straffnivå för allvarligare knivbrott. Det framhölls då att det höjda minimistraffet för grovt knivbrott också skapar ett utrymme för en i praktiken mer differentierad straffmätning vid brott av normalgraden, till exempel när brottet haft försvårande inslag men vid en helhetsbedömning ändå inte är att bedöma som grovt. Samtidigt infördes en särskild straffskala för oaktsamhetsbrott som motsvarar den tidigare straffskalan för normalbrottet. Avsikten var att straffskärpningarna skulle träffa endast uppsåtliga gärningar. (Jfr prop. 2021/22:192 s. 18 f.)

19. Det saknas mot denna bakgrund skäl att ändra den praxis som innebär att oaktsamma brott mot knivförbudslagen normalt bör leda till penningböter (jfr a. prop. s. 8). Är omständigheterna försvårande kan detta beaktas genom ett högre bötesbelopp eller genom att dagsböter döms ut. Endast i undantagsfall bör straffvärdet ligga på fängelsenivå.

Dok.Id 345389

20. För uppsåtliga brott av normalgraden bör straffet som utgångspunkt bestämmas till dagsböter (jfr a. prop. s. 14). Enstaka försvårande omständigheter av mindre allvarligt slag kan beaktas genom en höjning av antalet dagsböter. I allvarligare fall kan fängelse aktualiseras. Därvid bör hela utrymmet i straffskalan upp till minimistraffet för det grova brottet utnyttjas för att åstadkomma en nyanserad straffmätning, så att allvarligare fall bestraffas strängare än mindre allvarliga fall utan att några påtagliga tröskeleffekter uppstår (jfr a. prop. s. 19).

21. Minimistraffet för grovt brott mot knivförbudslagen är fängelse i sex månader. För att ett så strängt straff ska vara motiverat bör det krävas att omständigheterna är i hög grad försvårande. Så kan vara fallet om det föreligger flera omständigheter som talar för att det finns en påtaglig risk för att kniven ska komma till användning vid brott mot liv eller hälsa, eller om en enskild omständighet med särskild styrka talar för detta.

Påföljdsval

22. Brott mot knivförbudslagen utgör, i fall där påföljden inte kan stanna vid böter, brott av sådan art som kan utgöra skäl att bestämma påföljden till fängelse även i fall där varken straffvärdet eller den tilltalades tidigare brottslighet utgör hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd (se a. prop. s. 20).

23. Brottslighetens art kan i olika grad tala för att bestämma påföljden till fängelse. För flera brottstyper, bland annat misshandel, betyder detta att brottslighetens art inte hindrar att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn – i förekommande fall i kombination med skyldighet att fullgöra samhällstjänst – om straffvärdet endast uppgår till någon eller några månaders fängelse. Är straffvärdet så högt att det motsvarar fängelse i sex månader eller mer krävs det däremot mycket starka skäl för att

Dok.Id 345389

bestämma påföljden till annat än ett fängelsestraff. (Se ”Koppleri och art” NJA 2025 s. 834 p. 9.)

24. Brott mot knivförbudslagen bör i detta hänseende anses jämförbara med misshandel av normalgraden. Brottslighetens art bör därför inte utgöra hinder mot att välja en icke frihetsberövande påföljd när straffvärdet endast uppgår till någon eller några månaders fängelse.

Bedömningen i detta fall

25. Hovrätten har funnit utrett att M.V. på allmän plats uppsåtligen innehaft en fällkniv med ett ca tio cm långt knivblad, att han vid tillfället var påverkad av narkotika samt att kniven förvarats lättillgänglig.

26. Av utredningen i övrigt framgår att M.V. ingick i ett sällskap av omkring åtta personer som blev kontrollerade av polis när de sent på eftermiddagen befann sig på en gata utanför en förskola. Förutom dessa personer och poliserna fanns det inte så många människor på platsen. M.V. uppträdde lugnt och följde polisens instruktioner. Det har inte framkommit att han var märkbart påverkad av narkotika. Han visiterades vid två tillfällen innan kniven upptäcktes.

27. De omständigheter som hovrätten funnit utredda är visserligen försvårande men inte i sådan grad att brottet mot knivförbudslagen är att anse som grovt. Straffvärdet får, med beaktande även av det ringa narkotikabrottet, anses motsvara fängelse i två månader.

28. M.V. var 19 år vid gärningen. Han har tidigare vid två tillfällen gjort sig skyldig till ringa narkotikabrott med böter som påföljd. Vid straffmätningen ska hans ålder beaktas. Något hinder mot att i stället för fängelse döma till en icke frihetsberövade påföljd föreligger inte. Denna bör bestämmas till villkorlig dom i kombination med böter.

Dok.Id 345389

29. Hovrättens dom ska ändras i enlighet med detta.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Malin Bonthron, Eric M. Runesson, Anders Perklev (referent) och Erik Sjöman. Föredragande har varit justitiesekreteraren Mikael Wibeck.

Dok.Id 345389